

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar
Budapest

Nemesné Matus Zsanett
IRODALOM ÉS MŰVELŐDÉS
A REFORMKORI DUNÁNTÚLON
Bodroghy Papp István költészete

A doktori értekezés (PhD) tézisei

Irodalomtudományi Doktori Iskola
Vezető: DR. HARGITTAY EMIL DSc egyetemi tanár
Témavezető: DR. THIMÁR ATTILA CSc egyetemi docens

2020

I. A kutatás előzményei, problémafelvetés

Értekezésemben Bodroghy Papp Istvánnal és a *Faragószék* című kötetével foglalkozom. Az irodalomtörténet számára eddig ismeretlen költő verseskötetére Győrben, az akkor még Xántus János Múzeum – jelenleg Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum – helytörténeti gyűjteményében találtam rá egy revízió alkalmával.

Bodroghy Papp István 1796-ban született a Vas megyei Uraiújfaluban Papp Ádám szabómester és Szekér Mária hetedik gyermekeként. Tanulmányait evangélikusként a soproni líceumban kezdte meg, majd ezt követően a pozsonyi és a győri jogakadémián folytatta. 1822-ben Mezőberényben találjuk, ahol 1830-ig jegyző volt. Ezután élete az Alföldhöz kötődött: 1840/41-ben Békésre, 1858 körül Aradra költözött, végül 1859. április 30. után Pankotán halhatott meg.

A család története a 16. századig nyúlik vissza, mikor az első ismert ős, Bodroghy Gergely 1563-ban nemesi címereslevelet szerzett. Ezután a család a 18. században Somogy megyébe települt át, ahonnan az egyik ág Uraiújfaluba, a másik pedig Szombathelyre költözött, de voltak, akik Somogyban maradtak. Bodroghy Papp István nemzedéke Győrben, Bakonyszentlászlón és Békés megyében is megfordult.

Bodroghy Papp István 1817 és 1824 között egy verseskötetet alkotott, melynek címlapjára a következőket írta: *Faragószék mellyen néhány üres óráit meg vonókészte Bodroghi Papp István Első Kötet.* Érdekes, hogy a kötet címének egy olyan eszközt – faragószék, vonószék – választott, mely a faragás segédeszközeként azt a munkadarabot fogta be, amelyet a speciális kétnyelű késsel (kézvonókés) megmunkáltak. Bodroghy Papp számára a faragószék maga a kötet, melybe szabadidejében írt verseit válogatta össze. A munka során – melyre Mezőberényben kerülhetett sor – akkurátusan ügyelt a külalakra. A 8 lapos ívekre ceruzával margót húzott és beszámozta az oldalakat. Munkája végeztével pedig könyvkötőhöz vitte, aki egyszerű, puha fedéllel látta el.

Az önálló műveket tartalmazó kötetben 70 alkotás olvasható, melyek 1817. szeptember 3. és 1824. október 5. között íródtak. Ezek között szerepel 10 episztola, melyek részletes elemzésével a disszertációban nem foglalkozom, pusztán a bennük szereplő életrajzi adatokat dolgozom fel. A maradék 60 vers műfaj, stílus és hosszúság tekintetében igen változatos képet mutat. A dolgozatba ez utóbbiak közül válogattam be néhányat, melyeket részletesen is elemzek. Egyrészt azért, hogy Bodroghy Papp István személyén keresztül beleláthassunk a reformkor író-olvasó

viszonyrendszerébe és a reformkori Dunántúl pezsgő kulturális életébe. Másrészt pedig elhelyezhessük Bodroghy Pappot – értékelve költészetét – a 18. század végének és 19. század elejének poétikai hagyományai között.

II. A követett módszertan

A doktori dolgozat két részből áll, melyeknek kutatási módszertana eltér egymástól. Az első, *Család-, társadalom- és művelődéstörténet* című fejezetben Bodroghy Papp István pályáját rajzolom meg, miközben elhelyezem őt családja történetében is. Ennek kiindulópontja a *Faragószék* episztoláiban olvasható személyes (helyszínekre, időpontokra, tanulmányokra, kapcsolatokra stb. vonatkozó) megjegyzések voltak. Az ebből nyert információkat leellenőrizni sok esetben nem lehet, de ezek valóságtartalmát kénytelen vagyok egészen addig elfogadni, amíg azt kontroll forrásokkal cáfolni nem tudom.

Bodroghy Papp Istvánnal kapcsolatban kevés szakirodalommal rendelkezünk, azok egy részében is összetévesztik egyik testvérével, Bodroghy Papp Józseffel. Ezeket a tévedéseket minden esetben sikerült helyreigazítanom. Mivel az episztolák és a szakirodalom

adatainak feldolgozása után sok megválaszolatlan kérdés maradt, ezért Bodroghy Papp István életútjának állomásainál (Vas, Győr-Moson-Sopron, Békés megye) levéltári kutatásokat is folytattam, hogy minél teljesebb képet adhassak az általam vizsgált személyről és családjáról. Sajnos e hatalmas munka nem vezetett hiánytalan eredményre, de bízom benne, hogy a kérdéseket idővel sikerül majd tisztázni.

A dolgozat második felében, a *Faragószék* című fejezetben a Bodroghy Papp István által írt versekből válogattam. Az összes alkotás elemzésére a disszertációban egyrészt a terjedelmi keretek miatt nem kerül sor, másrészt a kézirat költeményeit pusztán eszközként használom. A vizsgálat során egyfelől arra kerestem a választ, hogy a korabeli műkedvelő értelmiség kiknek az alkotásait kedvelte és ismerte annyira, hogy azok ne csak olvasmányélmény szintjén maradjanak meg, hanem befogadásukkal magukévá is tegyék azokat, és esetleg alkossanak is azok alapján. Bodroghy Papp Istvánnak is megvoltak a kedvenc költői, akiknek műveit mintául véve maga is alkotott hol kisebb, hol nagyobb mértékben eltérve az eredetiektől. Másfelől bemutatom azt is, hogy Bodroghy Papp István költészete miben volt más, miben hozott újat, miben tért el az általa használt művektől.

III. Az új eredmények

A disszertáció újdonsága az irodalomtörténet számára eddig ismeretlen költő és az általa megalkotott verseskötet – melynek teljes tartalmát a dolgozathoz kapcsolódó második kötetben közre is bocsátottam – bemutatásában rejlik.

Bodroghy Papp István és családja sorsát – bizonyíthatóan a 18. századtól kezdve – meghatározta a migráció. Ez nem egyedülálló a korszakban, de mégis kiegészíti és bővíti az ilyen irányú társadalom- és családtörténeti kutatásokat. Főként Szilágyi Adrienn és Szijártó M. István vizsgálatait, akik Somogy és Békés megyében tanulmányozták/tanulmányozzák a Bodroghy Pappokhoz hasonló nemesi családokat. Bodroghy Papp István esete – aki az ország nyugati felét hagyta el, és a perifériára, a török által elnéptelenedett alföldi vidékre költözött – azonban unikálisnak tekinthető amiatt, hogy egyik episztolájában meg is indokolja választásának okát, melyre a migrációkutatás kevés példát tud hozni: „Itt szegénységemen jobban segíthetek / Jobban gyül csürömbe az isten áldása / Jobban vagyok rajtom bőség áradása. ... Mert ámbá békőszöne néha hozzám / Egy két rongyos bankó, 's holmi csélcsep tallér ...” – olvasható a *Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére* című versben.

Bodroghy Papp István jó példa a reformkori nemesek pályalehetőségeinek vizsgálatára is. Követhette volna apját, aki egy klasszikus, elszegényedett nemesek által gyakran üzött mesterséget, a szabóságot tanulta ki. Azonban az apa, aki minden bizonnal látta saját hivatásának korlátait, gyermekei kitaníttatása révén az értelmiségi pálya felé orientálta őket. Így evangélikus kisnemesként Bodroghy Papp István előtt ezután két értelmiségi pálya állt: a lelkészi és a hivatalnoki. Hogy ő ez utóbbit választotta, az a korszakban tipikusnak mondható. Hiszen a lelkészi hivatás a társadalmi presztízsen kívül csak kis eséllyel nyújtott előrelépési lehetőséget (például püspöki rang elérése), valamint jóval szerényebb volt anyagi megbecsültsége is.

A disszertációban az 1990-es évektől jelen lévő társadalomtörténeti kutatási módszerrel, a hálózatelemzés módszerével is éltem. Ennek segítségével 22 személyt sikerült összekapcsolnom Bodroghy Papp Istvánnal, akiket bizonyos szempontok szerint négy csoportba sorolok. Az elsőbe az öt versírásra motiváló tanárok kerültek, ahol nagy hangsúlyt fektetnek a soproni líceumi évekre.

A második csoportban, a tanulótársak között a soproni líceumban és a győri jogakadémián megismert barátok szerepelnek, akik közül kettő (Tulok Antal és Guoth Lajos)

földije is volt, és Bodroghy Papp talán az alföldi költözés után is tarthatta velük a kapcsolatot.

A következőbe a Mezőberényben megismert fiatal patronáltjai kerültek. Közülük egyértelműen a későbbi evangélikus püspök, Székács József emelkedik ki, akivel Bodroghy Papp István élete végéig kapcsolatban állt. De meg kell említeni a később költővé váló Szakál Lajost és Sárosi Gyulát, valamint – feltételezhetően – a történetíró Haan Lajost is. Ők a mezőberényi gimnáziumban eltöltött éveik alatt gyakran látogatták Bodroghy Papp Istvánt, kivel költészetről, versírási technikákról, nyelvújításról beszélgettek.

Az utolsó csoportba a lakóhelyen megismertek tartoznak. Közülük Pázmándi Horvát Endre és Orczy Terézia mindenképpen említésre érdemes.

A dolgozatban külön kitérek az evangélikus felekezet meghatározó szerepére is, kiegészítve ezzel Tóth Árpád hasonló irányú kutatásait. Ez nemcsak a migráció során lehetőségként felmerülő helyszínek választásában, hanem már azt megelőzően, az iskolaválasztásnál, illetve a későbbiekben a hivatalnoki pályán való előrejutásban és a gyülekezetekben való aktív részvételben is döntő lehetett.

Végül, de nem utolsó sorban felhívom a figyelmet arra is, hogy a kisnemesi család tagjai – már az első ismert ős, Bodroghy Gergely esetében is – széleskörű műveltséggel

rendelkeztek. Ennek igazolásául – végrendelet hiányában – rekonstruálom a Bodroghy Papp család könyvtárát, mely nyilván jóval több könyvet tartalmazhatott, mint amit a fennmaradt előfizetői listák és a költeményekben található vagy a költemények alapjául szolgáló művek segítségével sikerült összegyűjtenem.

A *Faragószék* verseinek elemzése alapján megállapítható, hogy költőként Bodroghy Papp István a korszak harmad-vonalbeli poétái közé tartozik. A költemények között ugyan vannak katartikus élményt okozók, nagy részük azonban stílusukban, megfogalmazásukban, szóhasználatukban, formájukban elmarad a korszak nagy költőinek alkotásaitól. Bodroghy Papp nem rendelkezett kiemelkedő költői kvalitásokkal, és nem sokat fejlődött a versírás során sem. A kötet vége felé haladva ugyanis a versek egyre elnagyoltabbak, gyengébb értékűek és gyakoribbak az ismétlések is.

A versíráshoz az általam vizsgált költő főként Kisfaludy Sándor, Berzsenyi Dániel, Csokonai Vitéz Mihály műveit vette alapul, de érezhető Kis János és Dajka Gábor hatása is. Az alkotások mintát, toposzokat, versformát, költői képeket, ötletet stb. szolgáltatottak Bodroghy Papp István számára.

Kisfaludy Sándor – aki Bodroghy Papp legkedveltebb költője volt, és az ő hatására írt költemények teszik ki a kötet nagy részét – mintájára megírta saját *Himfyjét* (*Epedő szerelem, A Bodzafa Lantos* címmel) és *Csobáncát* többször is (*Cseznek vára, László, és Ágnes, A' Jáki tusa* címmel). A *Faragószék* költője ugyan sokban követte elődjét, de önállósága révén az alkotások számos ponton el is térnek a mintául szolgáló művektől. Bodroghy Papp István „Himfy”-jéből hiányzik a – Kisfaludy művét oly meghatározó – fájdalmas jelen és boldog múlt összehasonlítása, a gyermekkor felidézése, az alkotás folyamatára utaló előhang, de nem található meg a nemesi idill és a mindennapi élet képei sem. A második, *A boldog szerelemmel* párhuzamba állítható *A Bodzafa Lantos* című alkotásban pedig nem is a saját, hanem egy barátja házasságán mereng el.

A *Himfy* mellett Kisfaludy Sándor első regéi – ezek közül is főként a *Csobánc*– is mély benyomást tettek Bodroghy Papp Istvánra, aki négy alkalommal is megverselte saját regéit. Ezek közül a *Cseznek vára*, a *László és Ágnes*, valamint *A' Jáki tusa* nemcsak Kisfaludy *Csobáncával*, annak szereplőivel, helyszíneivel, formájával, történetével, hanem egymással is szoros rokonságot mutatnak. Bodroghy Papp István azonban ezekben is eltávolodott az eredeti költeményektől. A szereplők, helyszínek, események

párhuzamba állíthatók egymással, de mivel Bodroghy Papp történeteiben a szerelmi szálra helyezte a hangsúlyt, ezért nála a folytonos akadályokkal, nehézségekkel szembenező szerelmes pár végül elnyerik egymást. Illetve egy idősíkot alkalmazva, ahogy az már Bodroghy Papp „Himfy”-jében is megvan, regéiben sem hangsúlyos a dicső múlt ábrázolása, és a főhős hazáért tenni akarása is pusztán szerelmi bánatából fakad.

Berzsenyi Dániel főként Bodroghy Papp István vallásos verseire (*A' meg unt Élet, Életkivánás*) volt hatással. Többi követőjéhez hasonlóan Bodroghy Papp Istvánt is megérintette Berzsenyinek a megelégedéshez, az isteni gondviseléshez és a halálhoz fűződő viszonya. A *Faragószek* vallásos verseinek középpontjában az Ó- és az Újszövetség istenképe áll: a teremtő és az élettől megfosztó, az embert a maga képmására alkotó, bőséget és jóságot adó, a kereszténységet megteremtő, akihez nagysága előtt leborulva a poéta bármikor imádkozhat.

Csokonai Vitéz Mihálytól az alkalmi versek mellett főleg a *pictura*, *A reggel*, *A reggelről*, *Az estve* képei jelennek meg mintaként (például *Quodlibet*, *Ujra meg zendétem serdülő lantomat...*, *A verselő*, *A' Reggel*, *A' Fűzfás*, *A' Tulipán* stb. című versekben), valamint szerelmi költészetében a Lilla-dalok motívumai is visszaköszönnék. Csörsz Rumen

István 1790 és 1840 közötti versgyűjteményeket vizsgálta meg abból a szempontból, hogy a korszakban melyik volt a tíz legkedveltebb Csokonai-vers. Ha a Bodroghy Papp István számára mintául szolgáló Csokonai-verseket megnézzük, akkor látható, hogy közülük egyik sem ebből a listából van. Ez azt bizonyíthatja, hogy a Bodroghy Papp számára mintául szolgáló elődök költészetét kellő mélységig ismerhette.

Bodroghy Papp István azonban nem követte őket a végletekig, vagyis nem tekinthető epigonnak. Sokkal inkább dilettáns poéta, mert nem volt akkora tehetsége, hogy a műköltők közé kerülhessen. Alkotásaiban saját lelkivilágáról, pillanatnyi érzéseiről, aktuális léthelyzetéről számolt be, melyhez hozzákapcsolta a közösségi tudásból származó, rá hatással lévő elemeket is. Bodroghy Papp Istvánt ezáltal sokkal inkább a közköltészet alkotói közé sorolhatjuk. Azonban közöttük is egy magasabb helyet foglal el, melyet Csokonai Vitéz Mihály és Kisfaludy Sándor, Berzsenyi Dániel költészetének mélyebb ismerete támaszt alá.

Bodroghy Papp István *Faragószerék* címet viselő kötetének legfőbb értéke abban rejlik, hogy hasznos adalékokkal gazdagítja a korszak recepciótörténetét. Versei azonban nemcsak kedvenc olvasmányélményeit tükrözik, hanem a közös történelmi tudatra és a hagyományokra is reflektálnak. A Bodroghy Papp család történetének bemutatása

pedig kiegészíti a genealógiai, társadalom- és
művelődéstörténeti kutatásokat.

IV. A témában végzett publikációs tevékenység

2017. – *A Bodroghy Papp család, adalékok a kemenesaljai evangélikus kismemesség vallásosságához*, Györi Tanulmányok, 38(2017), 147–159.

2015. – *A Bodroghy Pappok – Betekintés egy 19. századi jogtudó nemesi család történetébe*, Györi Tanulmányok, 35(2015), 143–160.

2013. – *A Bodzafa Lantos, Kisfaludy-hatások Bodroghy Papp István műveiben = Doromb, Közköltészeti tanulmányok, 2*, szerk. CSÖRSZ Rumen István, Bp., Reciti, 69–85.

2012. – *Csesznek váráról. Adalékok a 19. századi rege műfajtörténetéhez*, Arrabona, 50/1, 165–193.